

BÁRÓ LÁSZLÓ

Anyikó

Bakó szerette a nagyanyját. Ahogy a kivert kutya is szereti a gazdáit által kidobott szafaládéhéjat. Ez nem az a katekizmusból kiolvasott, naftalinszagú érzélem, amit szezon végén az emberek előszednek lelki kombinált szekrényükből, és nem is a modernebb, minden odvas öregasszonyban leltárszerűen dédit kereső, gumírozott kedveskedés volt. Anyikó, ahogy valaha nevezte, tulajdonképpen az anyja helyett nevelte. Tekintve, hogy lányát, Bakó vérszerinti mamáját, sokkal jobban értékelték a textilgyár anyagbeszerzési intrikái, az ügynökök némileg jutalékszerű udvarolgtatásai, mint az az ivadék, aki nem átalott, mintegy napirenden kívül, pusztán a zsebnaptárba húzott bummedli eltévesztése miatt világra jönni. Anyikó a felsőfokát jelentette valamikor mindannak, amit egy gyerek az anyja iránti ragaszkodás kifejezésére használhatott. Ezzel a szóval mintha saját magát becézte és simogatta volna az ember. Vajon micsoda ördögi darálókat kellett ahhoz, hogy Anyikót Bakó számára nehezen viselt púppá változtassák?

Történetünk idejében Bakó negyvenéves, Anyikó – saját bevallása szerint – kilencvenhárom, valójában csak kilencvenegy. Ugyanis egy rekorder hiúságával szerette magát öregíteni. Már negyven éve együtt éltek ugyanabban az udvari, háromszobás, telefonos, villanyfűtéses, liftes, harmadik emeleti társbérletben, amelyet Anyikó egy másik, természetlen lányával béreltek. Velük tartózkodott továbbá Bakó felesége is.

Az olvasóban most hallható sziszegéssel leeresztett a lelki feszültség: minden világos! Nincs új a nap alatt! A tűrhetetlen lakásviszonyok alkotják az elbeszélés témáját. És az olvasónak igaza van: az együttélés tényleg tűrhetetlen volt. De nem ez az elbeszélés témája, mivel a tűrhetetlenséget nem érezték. Talán most hajlandóságot érezhetsz arra, türelmetlen olvasóm, hogy odavágsz az elbeszélést a padlóra azzal: Ugrasd a nénikédet! Még hogy nem érezték! Ennek a pofának inkább politikai vezércikkeket kellene írnia!

Pedig beszélnek, de én magam is láttam a tévében, hogy bizonyos lelki túráztatás hatására bárki képes a táború parázsán mezítláb átsétálni. És nem érzi, hogy ég lába alatt a talaj. Nohát ugyanígy volt az együttéléssel Bakó is. Tulajdonképpen mindnyájan tudták, hogy a helyzet tűrhetetlen és abszurd, hogy elviselhetetlen és kiborító. Ezt már többször megfogalmazták saját magukban, de egymásnak is nagyon érthetően csengő magyar szavak-

kal. Az édes anyanyelven. És mégsem érezték. Ugyanis ha érezték volna, akkor belepusztulnak, vagy elköltöznek. Tehát nem érezték. Olyannyira nem, hogy kifelé egész normális életet éltek: időnként nevettek – bár nem gyakrabban, mint a magyar átlag –, megünnepelték egymás születés- és nevenapját, bútor, hűtőszekrényt vettek, karácsonykor fenyőfát állítottak stb., stb. Mindazokat a testi-lelki funkciókat ellátták, amiket egy ilyen lakásban bárki ellátna, ha történetesen egyedül lakna benne.

Anyikó, aki eddigre már inkább a hivatalosabban hangzó nagymama névre hallgatott, és akit Bakó életében mindig terebélyes tyúkanyóként ismert, ebben az évben fogyni kezdett. És feltűnően sokat aludt. Ennél is riasztóbb volt azonban, hogy reggelente, amikor felesége a fürdőszoba felé lavírozott, és kénytelenül áthaladt Anyikó felségvizein, nem hallotta már a farvizén himbálódzó halk, de azért érthetően elsziszegett megjegyzést:

– A bűdös kurva! Hogy nem szégyelli ilyen hálóingben mutogatni magát! Hogy honnan telik neki rá?!

A feleség nem szólt férjének ezekről a menetlevél-szerű pontossággal eleresztett üzenetekről. Most azonban, hogy elmaradtak, olyanféle érzéssel lépett ki reggelente a szobájából, mint aki erős ellenszélre készülve, beledől a légáramba, és amikor az megszűnik, majdnem hasra esik. Kifinomult női ösztönével gyorsan kapcsolatot talált a fogyás, a sok alvás, és a széljegyzetek elmaradása között. Egyik emigrációs sétájuk alatt – vagyis amikor néhány félórára megpróbálták saját életet élni az utcán – így szólt férjéhez:

– Tudom, hogy rosszul fog esni, amit mondom, de nagyanyád nagyon beteg. Szerintem rövidesen meghal.

Bakó meglepődött. Nem azon, hogy nagyanyja meg fog halni, hanem azon, hogy ő nem vett észre semmit. Gyerekkora óta élt egy olyan családban, ahol szinte senki nem beszélt vagy törődött a másikkal. Ezért – ha nem akart megbolondulni – valamiféle magánéletet kellett kialakítania. Akkoriban még nem volt walkman, de ilyen láthatatlan fülhallgatóból áradó zajokra figyelt már évtizedek óta. Olyannyira, hogy a manapság divatos készüléket hallgatók üveges tekintete is kialakult nála. Tökélyre vitte azt a technikát, hogy úgy beszélgetett hozzátartozóival, mintha figyelne rájuk. Tudott olyan kérdéseket feltenni, amikre pontosan ismerte a választ. Ezért csak a végszavakra kellett ügyelnie, valahogy úgy, ahogy a magnó is kikapcsol, ha a szalagon esik a jelszint.

– Miből gondolod?

– Nagyon fogy.

– Talán csak öreg. Az öregek néha lefogynak.

– És nagyon sokat alszik. Étvágya sincs.

– Nem tudom. Bokor havonta jár hozzá. Ha lenne valami, már szólt volna.

– Hallgass rám. Tudom, mit beszélek. Nem lehet neki sok hátra.

– Jó, értelek. De mit csináljak? Én nem vagyok orvos. És elegendő volt már az örökös vitákból, győzködésekből, ha orvoshoz kellett mennie.

Ebben maradtak.

Mikor hazaértek, Bakó szorongva látta, hogy a feleségének alighanem igaza van. Ekkor érezte először, hogy nagyanyja egy másik vagonban utazik, amely egyre gyorsulva, ellenállhatatlanul távolodik az eddig párhuzamosan futó, de most ollószerűen szétnyíló sín-párokon. És neki már nem volt se kedve, se ereje ahhoz, hogy megtartsa az ízületeire fogyott öreg kezét. Ahogy a kocsi távolodtak, lassan engednie kellett, nehogy kirántsa a másik ablakon keresztül az öregasszonyt. Akinek hűlő ujjai, mosóportól reszelős tenyere úgy siklott ki kezéből, mint egy elveszített kesztyű.

Ez valamikor március elején történt. Ahogy teltek a hetek, nagymama egyre többet aludt, és egyre kevesebbet evett. Bakó feleségének még a főztjét is elfogadta. De nem panaszkodott egy szóval sem.

Bakó talán egy hónap múlva kezdte érezni a szagot. Eleinte csak arra gondolt, hogy valami az ágy alá gurult, és az büdös. Kitakarított, de a szag maradt. Kezdte kapiskálni, hogy a nagymama büdös. Meg az ágynemű. Mivel eddigi életében nagyanyját nemhogy mosakodni nem látta, de még csak kombinéban sem, fel sem tűnt neki, hogy valami elmaradt. Egyszer volt ugyan egy kellemetlen beszélgetésük. Nagyanyja kifogásolta, hogy túl sok vizet használ, valamint részletesen kifejtette, hogy egészségtelen dolog naponta hajtat mosni. Bakó ekkor egy isteni sugallat hatására, vagy talán valamilyen tudományos érdeklődés által sarkallva, megkérdezte:

– Nagymama, te milyen gyakran szoktál mosakodni? Megették már a kenyereket javát, de én még nem látalak vagy hallottalak se fürödni, se zuhanyozni.

Ez igaz volt, mivel Bakó a fürdőszobával határos cselédszobát lakván, mindig pontosan tudta, hogy ki mikor mit mos. Sőt a rabcifalagnak és a mátrai-bauxitbeton mennyezeteknek hála, ezt tudta az alatta és felette lakókról is.

– Szoktam mosakodni! – szökött a nagymama indignálódva. – Csak nem úgy, mint te. Hogy szétlocsolod a vizet a fürdőszobában. Hogy úszik az egész lakás.

– De mégis, akkor hogyan?

– A fehérneműmet mosom rendszeresen. Ha látom, hogy piszkos, újat veszek.

Most azonban a fehérneműcsere mit sem ért volna. A nagymama retkes volt. Bakó nem indult azonnal rohamra. Várt egy napot. Hogy egyedül legyenek otthon, mert elhatározta: történiék bármilyen, megfürdeti a nagyanyját. Természetesen ezt inkább egy nőnek kellett volna végeznie, de például a felesége segítségével a nagymama állapota valószínűleg tovább romlott volna, a másik lányával, a nagynénivel pedig idestova tizenöt éve nem beszélt már. Az ember ebből azt gondolná, hogy a lánya Ausztráliában vagy Fokföldön tartózkodott. De nem. Csak a szomszéd szobában.

Persze Bakó is zavarban volt. Nagyanyját talán csak a keresztelőmedencében látták utoljára meztelenül. Gyermekai valószínűleg utánvéttel vagy táviratilag fogantak, és az orvosnak is csak ruhán keresztül engedte meg nagyritkán a vizsgálatot. De mivel sohasem volt komoly beteg, ez nem okozott galibát. Derűs, napsütötte szobában kezdte meg Bakó a rohamot.

– Nagymama, meg kellene fürdened. Még nem is használtad az új kádat.

– Dehogyan fürdök! Alig állok a lábamon. Csak az kell, hogy megint elessek, és eltörjem valamimet.

– De nagymama! Itt fekszel már legalább négy hete, és nem mosakszol! Majd tartalak közben.

– Tartasz! Csak nem képzeled, hogy végignézed, ahogy mosakszol?! Ezt még Imrének sem engedtem meg, pedig ő két gyereket csinált nekem. Elment az eszed. Különben is minden reggel megmosom az arcomat.

– Na, figyelj ide. Először is kiülsz a fotelbe, amíg lecserélem az ágyneműt, aztán magadon hagyod a hálóingedet, és úgy fogsz fürdeni. Teleengedem a kádat vízzel, lefektetlek, és majd szólsz, ha végeztél. Addig kikészítek egy új hálóinget is.

Sajnos a fürdetés majdnem végzetes lett. A nagymama kis híján ott halt meg a kádban. De érdekes módon se neki, se Bakónak nem tűnt fel semmi. Csak jóval a nagymama halála után, amikor neki is szívpanaszai lettek, tudta meg Bakó, hogy a forró víz a szívbetegek számára végzetes lehet.

– Jó melegre csináld! – mondta nagymama.

Bakó csak a ziháló hangra lett figyelmes, ami az ajtón is áthallatszott egy idő után. Mikor bement, csak azt látta, hogy nagyanyja melle és hasa úgy jár, mint a kovácsfűjtató.

– Húzzál ki. Már nagyon meleg. Elég volt.

A fürdetés után valamivel megint jobb lett a kapcsolatuk, mert a nagymama minden kis törődésre úgy reagált, mint egy transzformátor: a legkisebb impulzusra is hatalmas érzelémáramokkal válaszolt.

– Maradj itt! Masszírozd meg a hátamat egy kicsit! Most tiszta, nem kell félned.

Arra utalt, hogy Bakó gyerekkorában, évtizedekkel ezelőtt gyakran masszírozta nagyanyja hátát annak kifejezett kéréseire, és bizony egy idő után feltűntek neki, a koszos kisgyerekek is azok az apró, szürke hurkák, amik a tenyere alatt keletkeztek a dörzsölés hatására. Nagymama a simogatás után kért egy kis levest. Pár kanállal evett belőle, de a többit visszaadta.

– Nem jó. Mindig mondom Editnek, hogy ne tegyen bele annyi viledát. De beszélhetek én neki. Tulajdonképpen hol van még mindég? Már rég itthon kellene lennie! Tudod te egyáltalán, hogy hol mászkál mindég?

– Hogyhogy hol? Dolgozik.

– Dolgozik! Egy frászt! Legjobb esetben császkál valahol, és szórja a pénzedet.

– Az én pénzemet?! Hiszen többet keres, mint én!

– Mert mamlasz vagy. És még te tömöd pénzzel! Azt hiszed, nem tudom, hogy milyen nyakláncot vettél megint neki? Mész a farkad után, veszed neki a drága dolgokat, aztán fogja magát, összepakol, és itt hagy. Amilyen hülye bikmakk vagy! – mondta, és rajongó tekintettel simogatta Bakó kezét. Mint egy féltékeny feleség, aki vissza akarja szerezni törvényes hitvesét. Erre az unoka tekintete megint kezdett üvegessé dermedni, és a további párbeszéd alatt már csak a magnó szólt belőle.

Nem sokkal ezután, május vége felé Anyikó elviselhetetlen alhasi fájdalmakra panaszkodott. Bakó látta – mivel negyven éve ismerte nagyanyját –, hogy most nem a szokásos szeretetszaroló betegségről van szó. Művelt ember volt, és az általános iskolában tanult egészségtant, ezért arra gondolt, hogy ilyen esetben orvost kell hívni.

– Nagymama, kihívom Bokort!

– Hívod a nyavalyát! Most volt itt két hete! Nem talált semmit. Mégis kétszáz forintomba került!

– Ne hülyéskedj! Látom, hogy fáj a hasad. Biztos megint szélgörcsöd van, mint a múltkor.

– Az meglehet, látod. Melegítsél meg egy fődöt! Pakold be egy konyharuhába, az majd segít.

A látszat ellenére Anyikó nem volt ostoba, kilencvenhárom (kilencvenegy) éve dacára érdekelték a tévében látható csinosabb férfiak, a híradó, a filmek és a tévéjátékok, amelyeknek cselekményét – ha volt nekik –, képes volt követni, megbírálni. Csak akkor tévedett, ha közben elaludt, és egy másik csatornán folyó műsorra ébredt fel. Ilyenkor nem értette, hogy az a színész, aki az előbb még pozitív hős volt, hogyan lett egyszerre intrikus.

Bakó gyorsan lankadt a rábeszélésben. Eszébe jutottak azok a végtelenül kínos és buta jelenetek, amiket máskor a kilátásba helyezett orvosi vizsgálat váltott ki nagyanyjá-

ból. A nászútja például úgy kezdődött, hogy Anyikó az esküvő előtt egy nappal elesett a szobában, és kificamította a vállát. Ezzel előrelátóan eloszlatta annak lehetőségét, hogy gyűlölt menyének felmagasztalásában részt kelljen vennie. Mert ugyan ki várhatja el tőle, hogy ilyen súlyos állapotban letotyogjon a házukkal szemközti házasságközvetítőbe? Bakó arra számított, hogy a nászút megkezdéséig az elviselhetetlen fájdalom majd rákényszeríti nagyanyját arra, hogy elmenjenek orvoshoz. De nem gondolt arra, hogy annak még fájdalmasabb lenne gyógyultan felvonulnia az esküvőn. Ezért még arra is hajlandó volt, hogy – mivel a ficam miatt lefeküdni sem tudott – egy fotelt vezényeljen az ágya mellé, és arra borulva – mint hajdanán a varrógép lapjára az átdolgozott nap végén – töltse az éjszakát hátán kellő festőiséggel elhelyezett kockás plédék alatt. Így olyan látványt nyújtott, mintha Munkácsy rőzseszedője elesett volna az erdőben, és most magatehetetlenül fagyoskodva várná a jötevő királyfit. Ideológiája természetesen az volt, hogy mire Bakónak el kell utaznia a nászútjára, a váll mintegy unalmában visszaugrik majd a helyére. Bakó kifejezte azon szilárd meggyőződését, hogy ez baromság. Valamint leszögezte, hogy vagy elmennek azonnal a traumatológiára, vagy akkor is elutazik, ha Anyikó még a füleit is kificamítja. A nagymamát ekkor a freudi jóisten egy újabb manőverbe kalauzolta. Rájött, hogy mélységes összefüggés van az emlősök izületeinek filogenezisében, magyarán a felettük lakó állatorvos a legalkalmasabb arra, hogy segítsen. Természetesen mindez azt célozta, hogy a ház, azaz ország-világ előtt dokumentálva legyen az ő mizerábilis állapota, amit az ő farka után rohangelő unokája lelkiismeretlenül mellőz.

Az állatorvos lehívatott. Vele érkezett anyósa, kedves felesége, valamint két karon ülő gyermeke is. A jobb sorsra érdemes fiatalember kissé illuminált volt már legalább egy éve, mivel közölték vele, hogy nyirokmirigy rákja van. Ennek ellenére két kezelés között bejárta a disznóvágóhidra, ahol elmélyült orvosi ismereteit a disznók levágás előtti közegészségügyi ellenőrzésének szentelte. Természetesen kellő szörnyülködések között (– Dédike drága, mi történt magával?! – Édes jó Istenem stb., stb.) odarohantak a fotelhez, óvatosan fel emelték Anyikó karját, amitől ő természetesen üvöltöni kezdett. Ez jó bevezetésnek látszott a gyereksírással és sopánkodással kevert szcénához, aminek során az állatorvos – hála magas fokú egyetemi tanulmányainak – rájött arra, hogy amennyiben a kar nem ugrik be magától az elkövetkező huszonnégy órában, akkor orvoshoz kell fordulni, mivel a kificamodott tag elszorítja az ideget, és ez végzetes lehet a karra nézve. Ezzel érzelmes integetések, hátra- és visszafordulások, szívet tépő

gyereksírás, valamint illedelmesen elnyomott csuklások között elvonultak.

Bakó ott maradt a rumliszoba közepén, mint egy megszegyenült idióta, aki két és fél diplomája ellenére sem jött rá idegen segítség nélkül, hogy sürgősen orvoshoz kell fordulnia a nagymamának.

– Maga annyira féltékeny, hogy képes volt hasra esni, csak hogy ne kelljen elmennie az unokája esküvőjére!!!

Ezt a kétségkívül találó szentenciát Ella, a zord, természetlen lány vágta oda Anyikónak, miközben áthaladt a szobán, és bevágta az ajtót maga mögött, mivel a jelenet már az ő sokat próbált türelmét is megviselte. Summa summarum, Anyikó maradt még két napig a fotelre borulva. Kivárta az esküvőt, kivárta a lakodalmat, kivárta, hogy a rákövetkező hajnalon unokája a bőröndje fogantyúját markolászva még egyszer felajánlja: kihívja a mentőket. Majd könnyű szívvel elutazzon leningrádi nászútjára, a sors kényére-kedvére hagyva plédet, vállat, fotelt, Anyikót.

Bakó most már – legalább tíz évvel a történetek után – hajlamos volt a közönyös kivárára. Majd csak lesz valami. Majd csak megsegíti őket az isten. Ámde Anyikó állapota rohamosan romlott. Egy szombati napon Bakó arra érkezett haza, hogy nagyanyja falfehéren, hasra fekvé feszül párnái között, és behunyt szemmel, mintegy önkívületben kapargatja a lepedőt. Bakó riadtan fogta le a kezét, amely azonnal belekapaszkodott, mintha egy csecsemő a fogóreflexét akarná demonstrálni. De Anyikó a fájdalom homokhegye alatt még nem tért magához, igazában nem reagált. Szeme csukva, fejét úgy csavargatja, mint az állatkerti barnamedve, aki belebolondult az agyába szerelt rácsok szorításába. Bakó lassan, gyengéden öntudatra rázogatta.

– Mi van veled? Mid fáj?

– A hasam. De rettenetesen – nyögte minden felesleges pátosz nélkül. Keze úgy szorította Bakóét, hogy az belekékült. – Adj valami fájdalomcsillapítót! És melegíts fődőt!

– Csak Demalgon van itthon – válaszolta az unoka, aki ijedtében nem érezte, hogy micsoda baromságot mondott.

– Mindegy, add ide! Beveszem valami szörppel, hogy ki ne hanyjam.

Bakó egy ideig még azzal vigasztalta magát, hogy két éve Anyikónak akkora bélgörcse volt, hogy éjszaka ki kellett hívni az ügyeletet. A roham végzetesnek látszott. De az orvos Nospát adott nagymamának, mire pár perc múlva egy kapitális fingással megoldódott a probléma. Hátha a sok fekvéstől elromlott emésztés az oka mindennek most is? És valóban: a Demalgontól vagy Bakó hazaérkezésétől

vagy a Jóisten tudja, mitől, de a fájdalom fél óra múlva megszűnt. Bakó azonban most már döntött. Túlságosan megrázták a lepedőt kaparó lesoványodott ujjak, a szürke, viaszos arc, a lepedőre feszített test, az öntudatlanul motyogó száj, amelyen kirajzolódott az elnyűhetetlen protézis körvonala, sőt a porcelánfogak közei is.

– Idefigyelj! Ennek a fele sem tréfa! Hétfőn kihívom Bokort!

– Kell a fenének! Időnként rám jön. Ki lehet bírni.

– Ne beszélj már hülyeséget! Ha láttad volna, hogyan szűköltél! Mi lesz, ha újra jön a fájdalom? Ha nem szűnik meg pár óra alatt? Alig eszel már valamit. Nem élhetsz fájdalomcsillapítón!

– Akkor megdöglök, és megszabadulsz tőlem.

Ezzel belezökkentek abba az alaptónusba, valamint forgatókönyvbe, amely már évek óta előírta, hogy miképpen tud Anyikó – mint az üldözött nyúl a véredek elől – egy vargabetűvel kimenekülni az értelem mezejéről. Bakó most is, mint máskor, erre a fordulatra elhallgatott, mert habár érvei éppen azt célozták, hogy Anyikó az illemtankönyv szerint még bis hundertzwancig éljen, tudata mélyén – bár talán nem is olyan mélyen – már egyre inkább a szabadság után sóvárgott. Elhallgatása azonban leplezte ezt, és akár egy emberfeletti megfigyelő is arra következtethetett volna, hogy a sértett értelem és unokai ethosz hallgatatta el. Döntött. Lesz, ami lesz, jelenet ide vagy oda, átkozódás vagy rimánkodás, gyanúsítás vagy találat, kihívja az orvost. Elhárításába belejátszott a nyomasztó felelősség is: mi lesz, ha Anyikó otthon pusztul el? Hogyan fogja megmagyarázni a körzeti orvosnak, a hatóságoknak, vagy egyszerűen az embereknek, hogy ilyen súlyos állapotban lévő beteghez nem hívott orvost? Ki hinné el neki, hogy csak nagyanyja esztelen vonakodásának engedelmeskedik? Amit valamennyire meg is értett. Hiszen mit lehet tenni egy kilencvenhárom (kilencvenegy) éves, súlyos beteg érdekében? Milyen boldogító perspektíva éri meg, hogy a várható mélyen humánus és körültekintő kezelést elviselje egy olyan lélek, aki szinte sohasem volt beteg, és aki egy kalmopyrin bevételétől is úgy irtózott, mintha Cesare Borgia kínálta volna meg enyhet adó csöppel? Ehhez képest a korabeli magyar átlagkórház egy ruhatár és egy bürokratikus vágóhíd keveréke volt, ahol a ketteskéket, hármaskákat és ötszázhetvenötöskéket a csurránó-cseppenő zsebpénz arányában változó kincstári kedveskedések és unatkozva elmormolt biztatások keretében kísérték el a másvilágra a kellelten egészségügyi dolgozók. És amíg eltámogatták őket a kietlen elíziumi vadászmezőkre, addig hol itt, hol ott vágta le belőlük valamit, kikuttatták ötletes szerszámokkal a beleiket vagy szívkamráikat, átböngészték a

vérüket, itt-ott beléjük szúrtak pár tűt, ahol éppen volt még egy kis tiszta hely a testükön, mint egy borzalmasan összefirkált irkában.

Bakót azonban elkoptatták az évek. Ledörzsöltek róla minden érzékenységet, áldozatvállalást, körültekintést. Már csak arra vágyott, hogy abban a szörnyű marhavagonban, aminek az életet látta, legalább ablak mellé kerüljön. Tudta, hogy tömegben élünk, és tömegben halunk meg. Csak egy kis tiszta helyre, valami kertre és olyan kerítésre vágyott, ami felett kidobálhatja a mások által rátukmált szemetet, oktalanságokat, jelszavakat, mániákat, szent meggyőződéseket és akciókat, az összes leértékelt nagyszerűséget, az egész mézbe mártott és sztaniolba csomagolt ürülék. Tehát kihívta az orvost, akiről tudta, hogy leveszi válláról a felelősséget, és valami hivatalos felkentőség álarca alatt kikormányozza őt és nagyanyját ebből a kutyaszorítóból. Gyógyítani nyilván nem fog, de talán előzékenyen átsegíti Anyikót a túlvilágra. Hétféve lévén azonban csak hétfőn kerülhetett sor a látogatásra, tekintve a weekend szentségére, a Munka Törvénykönyvére, az Alkotmányra, az ENSZ Emberi Jogok Chartájára, az eritreai éhezőkre, valamint az analfabéta pápua gyerekekre.

Nehezen telt a hétféve, de Anyikó valamivel jobban lett. Mindenesetre azok a testet-lelket legázoló rohamok elmaradtak. Hétfőn szép idő volt. Igazi május, amikor pacsirta dalol a lombos ágon, és a lesütött pillájú szüzek már előre hajtogatják a kelengyjüket. Bakó szinte egész nap nagyanyját őrizte a rumliszobában, a lakás legnagyobb helyiségében, amelyben az öregasszony magától értetődő természetességgel lakott már kilencvenhárom (kilencvenegy) éve. A családtagok a lakás perifériáján kisebb lukakban, cselédszobákban húzták meg magukat, valamint az idők során begyűjtött házastársaikat. A rumliszoba – nevének megfelelően – a lakás központi helyén feküdt, és ezáltal kitűnő lehetőséget adott Anyikónak arra, hogy minden, lakásban végbement mozgásról, eseményről értesüljön. Kis zászlócskáit mindig a legutolsó híreknek megfelelően tűzte fel lelki demonstrációs térképére. Pontosan tudta, ki mennyi ideje tartózkodik a vécén, ott mit olvas, várhatóan mikor bújnik elő, kit hívtak telefonhoz, ki akar a fürdőszobába menni, és hogy a prioritásokat tekintetbe véve joga van-e erre.

Ebben az évszakban az udvarra nyíló rumliszobába délután háromtól ötig betűzött már a nap. A szoba fölizzott, a tapéta vörös papírrózsái illatozni kezdtek, és olyan áhítat fogta el az embert, mint amikor Jeruzsálem a Megváltó kereszthalálára készült. Bakó azonban idegesen ki-be járkált. Habár néha leült az ablak mellé a hinta-

székbe, némi nyugalom reményében. Kettő felé járt, amikor a házbeli kutyák tombolva jelezték, hogy idegen lépett be a kapun, valahol lenn, a keményen visszhangzó, lebetonozott pokolban. Ekkor nagyanyja, aki egész nap az orvos délutáni érkezésére készült – mint az ara, aki még nem tudja eldönteni, hogy karjaiba omlik-e, vagy kirúgja a vőlegényét –, hirtelen kiugrott az ágyból, és a függönyhöz rohant kukucskálni. Bakó dermedten figyelte a jelenetet, hiszen nagyanyja az utóbbi hónapokban összesen nem mozgott ennyit. Akkor sem lepődött volna meg jobban, ha Kossuth Lajos atlétatrikóban és Reebok tornacipőben átszalad a szobán. Kezdett kivirágozni benne a gyanú, hogy megint neki van igaza a feleségével szemben, és nagyanyja csak a szokásosnál nagyobb szabású manővert folytatott az utóbbi hónapokban.

Az öregasszony izgatottan kémlelt ki a függöny nyílásán, de csalódnia kellett: csak a délutáni postás érkezett meg. Bakó visszatámogatta az elgyengült arát az ágyba. Négy felé végre megjött az orvos. Bakó most sem tudta legyőzni magában az ilyenkor feltámadó félszeg szégyent, hogy egy értelmiségit kénytelen beengedni a lakásba, aki ítésze lesz annak a szenilis nyomorba merült csenevész kultúrának, ami az évek során kialakult a lakásban. Főleg a nagymama akarata ellenére. De szerencsére a vizsgálat idejére kiküldték a szobából, hiszen micsoda illetlenség lenne, ha esetleg megpillantaná nagyanyja kilencvenhárom (kilencvenegy) éves fonnyadt melleit? Pláne a vőlegény jelenlétében! Mikor végre behívták, az orvos kézmosás ürügyével félrehívta.

– Nézze, bizonyára sejti, hogy a néni súlyos beteg. Nagyon kínos nekem ez a helyzet, én ugyanis már tavaly decemberben megmondtam neki, hogy sürgősen kórházba kell mennie. De hallani sem akart róla, sőt a lelkekre kötötte, hogy senkinek se szóljak.

– Mégis mi a baja?

– Rák. Akkora daganata van már, mint egy kistányér. Ruhán keresztül is kitapintható. Görcsei azért vannak, mert a daganat elzárja a bélgázok útját. Hamarosan teljesen lenyomja majd a beleket, és akkor vége. Ha nem teszünk valamit.

– Ő tudja?

– Azt hiszem, igen. Én ugyan nem mondtam neki, de tudnia kell, hiszen már említettem: ruhán keresztül is tapintható a daganat.

– Mennyi ideje van?

– Nem tudom. Talán egy hónap, talán kettő. De nagyon gyenge a szíve. A megterhelés, az izgalom bár-mikor elviheti.

– Mondja meg, mit csináljak? Kórházba nem akar menni, itthon pedig még a fájdalomát sem tudom csillapítani. És mi lesz később?

– Tudom. Nézze, rá kell beszélnie valahogy. Ezt itt nem lehet sokáig kibírni. Én ma már nem tudok ágyat szerezni, de hívjon fel holnap reggel, garantálom, hogy lesz ágy, akár itt a téren is.

– Nem tudom. És addig? Néha iszonyú görcsei vannak.

– Felírok analgetika kúpot. Váltsa ki, reggelig megteszi az is. Háromóránként adhat neki egyet.

– Van még valami. Mit mondjak neki? A ráktól úgy fél, mint az elkárhozástól. Ha megmondom neki, le fog ugrani az emeletről.

– Mondja neki azt, hogy bélcsavarodása van. Engem is ezzel traktált állandóan.

Az orvos elment, és Bakó egyedül maradt a hírrel, valamint átkozódó nagyanyjával.

– A бүdös strici! Hogy száradna le a levele, ennek a hülye Bokornak! Ezért adtam neki tíz éven át havonta kétszáz forintot, hogy most csak úgy, ukk-mukk-fukk bedugjon valami kórházba! Hát van ennek lelke?

Az öregasszony hallása időnként megmagyarázhatatlan érzékenységről tett tanúbizonyságot. Habár általában csak üvöltve lehetett vele értekezni, máskor meghallotta a szű percegését is. Most nyilván hallgatózott, és csak a pillanatra várt, hogy az eldobott völegény kimenjen a lakásból.

– Remélem, kicsikém, te nem fogsz hallgatni rá! Nem fogod a te Anyikódat bedugni valami бүdös kórházba?

Bakó derékig érő ólomtócsában gázolt az ágyig. Leereszkedett a gyűrött, koszos lepedőre. Kezébe vette a valószínűtlenül megnyúlt ujjú kezét, amin a kari-kagyúrú lötyögött. Egy jobb érzésű zálogházi becsüs ereiben megfagyott volna a vér, hogy elveszik.

– Anyukám! Figyelj rám! Hidd el, nem akarok roszszat neked. De...

– Mit mondott ez a hülye, mi a bajom?

A valóság iszonyatához képest olajozottan szaladt ki Bakóból a hazugság:

– Bélcsavarodás.

– Ugyan! Honnan veszed ezt a marhaságot? Ha bélcsavarodásom lenne, csak tudnék róla!

– Akkor miért vannak görcseid?

– Miért, miért! Mit tudom én. Mindig voltak, amióta az eszemet tudom.

– Figyelj ide. Valami komoly bajod van. És én se a fájdalomdat nem tudom igazán csillapítani, se nem ülhetek itt állandóan. Néha dolgoznom is kell. Sajnos. Legalább néztesd meg magadat egy valódi orvossal, hátha nem is bélcsavarodásod van, csak le vagy gyengülve, és rossz az emésztésed.

– Frászt. Meg akarsz szabadulni tőlem, hogy beköltözhess ide azzal a ribanccal. Szó sem lehet róla! Amíg én élek, addig nem esztek belőle.

Bakó attól félt, hogy sírva fakad. Most, hogy kimondták az ítéletet, amit már amúgy is sejteni lehetett, előntötték a régi érzések. A sárgabarack lekvár ízű gyerekkor, amikor Anyikó szoknyájába kapaszkodva vészelté át, hogy a szobában sikoltozik az a női portré. Vagy a lángosok, az isteni, kicsit leégett lángosok és dödöllék! Az a szomorú, beteg délután, amikor a rumli-szobában még megvolt a sötétzöld cserépkályha! Nagyanyja a vasárnapi ebéd utáni mosogatástól kicsit moslékszagú kötényébe húzta Bakó fejét, hátát nekivette a kellemesen meleg cserepeknek. Ringatóztak a sötét szoba mélyén, a kis sámlin billegve. Bakó szemén akkor egyszerre ellenállhatatlan kis patakokban megindultak a könnyek, mint őszi konyhaablakon a tútelített pára, ha hirtelen kinyitják a bejárati ajtót.

– Miért sírsz, kicsikém? Mi a bajod?

Nagyanyja csak a kezére csepegő nedvességből tapogatta ki ultrától reszelős ujjával, hogy Lacikának valami nagy bánata van. Az csak hüppögött, nem akart szólni. Azután nagy sokára kibökte:

– Téged sajnállak. Ugye, nem fogsz meghalni soha?

– Ugyan, hova gondolsz, édes, kicsi bogaram! Te kis számár, hova gondolsz! Hol van az még?!

Hát, úgy látszik, nem is volt olyan nagyon messze. Mintha nem történt volna azóta semmi. Mintha nem lett volna sok mélységesen komoly iskola, a nők, az egész családi elmeegógyintézet, a válások és a dévaj esküvők, lakásfestések, öklendezések a konyhai falikútba, az anyja halála körüli cirkusz, amikor Anyikó legnagyobb gondja az volt, hogy mi lesz a lánya után maradt befőttesüvegekkel, amelyekből a vő – becslése szerint – ötöt ellopott.

Bakó tehetetlenül ödögött a lakásban ide-oda. A pontos diagnózis mintegy élve eltemette nagyanyját. Kezdett rá úgy gondolni, mint egy halottra, aki furcsamód még él. És ahogy a gyász utólag letörli a rozsdát és a piszkot még a legaljasabb teremtményről is, valamint a jóvátevés felesleges rohamaival zaklatja a szenvedőt, Bakónak megadatott az a ritka lehetőség, hogy egy halottat még életében kárpótolhasson. De mivel és hogyan? Bár már az a mély megindultság is, ami erőt vett rajta, egyféle nyeresége volt az erkölcsi világrendnek, és ezáltal bizonyára valamilyen rejtélyes csatormán keresztül a nagyanyjának is, akinek okvetlenül részéülnie kellett Bakó régen elveszettnek hitt fiúi érzelmeiből, ha hinni lehet azoknak a parafenoménoknak és halottlátóknak, akik a rendszerváltozás kegyéből akkor már szabadon hirdethették a jó hírt. De ha esetleg mégsem részesült volna, akkor az semmiképpen sem róható fel Bakó őszintétlenségének vagy megrendültsége sekélyességének. Olyanfajta érzés vett rajta erőt, mintha rég tűzre vetett mackója került volna meg. Azonban ha túl

kívánt lépni ezen a némileg magánjellegű földrengésen, és valami kézzelfoghatóbb módon is jelezni kívánta, hogy unokai érzelmekkel újratöltve ott van imádott nagyanyja betegágyánál, akkor mindenféle közlési nehézségek léptek fel.

Könnyes-boldog magára eszmélését és töprengését félbeszakította egy régen nem látott barátjának érkezése, aki kifejezetten a biciklipumpájáért ugrott fel. De a barát – érzékeny értelmiségi lévén – rögtön megérezte, hogy a pumpa valahogy nem aktuális. Bakót a továbbiakban kialakuló párbeszéd hamarosan meggyőzte arról, hogy simára és gömbölyűre csiszolt, a kiejtés után azonnal szerteguruló közhelyeken kívül semmit sem várhat barátjától. Leginkább az jellemezte a párbeszédet, amikor a barát megtudván, hogy nagyanyja rákos, imígyen szólt:

– Hány éves a néni?

Mikor megtudta a némileg zavarba ejtő adatot, csak ennyit mondott:

– Ja. Hát igen.

Bakó gyorsan kirúgta a barátot, hogy tovább melegedhessen a megtalált fiúi érzések közelében, de erre már nem volt idő. Nagyanyját minden eddiginél erősebb fájdalmak kezdték gyötörni. Kérte, hogy Bakó szerezzen be fájdalomcsillapítót. És egyszerre csak Bakó ott állt az ágy mellett, kezében a kúpokat tartalmazó dobozzal, amikor felhorgadt a prózai kérdés: hogy kerülnek a kúpok a helyükre? Mert szerencsétlen Anyikó addigra már önkívületben kapargatta a lepedőt, mintha egy nem létező foltot akarna eltávolítani belőle. Szeme hunyva, ajkai a kín megfeythetetlen szótagjait ismételtették. Új vonás volt, hogy ide-oda himbálta a testét – mint az a bizonyos állatkerti medve a ketrecben –, pontosabban csak jelezte a himbálást, hiszen ereje a rohamok alatt megtört.

Bakó felesége még dolgozott, Ella pedig valahol üdült már hetek óta. Annyira természetesen nem vett részt anyja betegségében, hogy Bakó minden felháborodás nélkül szinte úgy gondolt rá, mint Nelson Mandelára. Jó darab időbe telt, mire egy nyugodtabb percben nagyanyja kezébe tudta adni az első kúpot. Hosszasan elmagyarázta, hogy mit kell tennie vele, majd kötelességtudóan kiment a szobából, hogy Anyikó szeméremvesztés nélkül elvégezhesse a műtétet. Szegény pára! Mintha egy vak bányalónak azt a feladatot adták volna, hogy hímezzen ki egy szemfedőt!

– Laci! Gyere! Nem tudom...

Mire Bakó belépett, nagyanyját – ha lehet – még mélyebbre ájulva találta. Keze lelógott az ágyról. A felolvadt, szétlapított kúp részben egymáshoz ragasztotta összecsapott ujjait, részben kitüremkedett közülük. Bakó meg tudta volna ölni az orvost. Könnyű azt mondani, hogy:

– Felírok analgetikát.

Az az istenverte barom! Letörölgette nagyanyja kezét, és várt. Anyikó melle fel-alá járt, és a kezét sem volt képes az ágyon tartani. Újra lecsúszott a lepedő szélén a matrac oldalára, és most ott kapargatott serényen. Mit csináljon? Arra a gondolatra, hogy kitakarja az öreg testet, széthúzza a fenékpofákat, és belenyomja a nyilván elég elhanyagolt lyukba a kúpot, Bakó visszadöbönt. Mintha azt olvasná az Esti Hírlapban, hogy valaki megerőszakolta Szűz Máriát Délegyházán. És mi lesz, ha közben meglátja a vagináját? Ami nyilván olyan kopott, mint az Uránia mozi bársonyszéke.

Úristen! Miért engeded, hogy szerencsétlen leányodat ilyen megaláztatás érje? Mit vétett neked, hogy kúppal és szégyennel vered? Ezt akkor sem érdemelné, ha tömeggyilkos lenne. Az utolsó szajhát is megilleti, hogy amikor magára húzza a halált, legyen valaki, aki félrefordul. Telt-múlt az idő. Bakó letette, majd felvette a kúpokat tartalmazó dobozt. Dobálta idegesen egyik kezéből a másikba. Közben meredten figyelte az öregasszonyt, de amikor megérezte benne a nagyanyját, félrefordult. Az csak nyögött, forgolódni próbált, és néha úgy emelte a farát, mintha kúpot próbálna beledugni, de keze még az ágy síkja előtt újra és újra visszahanyatlott a padló felé. Egyszerre csak kinyitotta a szemét, és olyan tekintettel nézett Bakóra, mint az a kutya, amelyiken egyszer a szeme láttára ment át egy teherautó.

– Nyomjad... – lehelte Anyikó a fájdalomtól kancsalul keresve a másik tekintetét.

Bakó olyan zavarban volt, mint amikor elvesztette a szüzességét. Végre alája nyúlt a pillékönnyű testnek, és a falnak fordította úgy, hogy a fél oldalán feküdjön. Így legalább nem fogja látni a szemét. Most kéne felhúzni a kombinét! Bal kezével újra megemelte a dereka alatt, a jobbal pedig felhúzta a kombinét a besüppedt fenékről. Szinte alig látott. A ráncos, kékeres bal lábat térdben meghajlította, és felnyomta a hasra. Elővett egy új kúpot, és közben a másik kezével igyekezett széthúzni az elefántfülszerűen egymásra lapuló, lesóványodott fenékpofákat. Egyszerre csak napvilágra került a sárga folyadékkal körülmazott luk. Úgy össze volt préselve, mint egy zsák, aminek a száját zsineggel összehúzták. Kész. Visszatakarta Anyikót.

Azon az estén már alig lehetett beszélni az öregasszonnyal. Bakó is belefáradt abba a lelki szaunába, ami hol forrósággal, hol hideg irtózáttal ölelte át. A józan ész azt sugallta, hogy mindenkiben kell lennie annyi udvariasságnak vagy inkább alázatnak a többi ember és a saját méltósága iránt, hogy amikor felbomlik, és elveszíti emberi formáját, akkor ennek vissza-

menőlegesen is mindent letörlő, szemérmetlen gyalázatot nem akarja megosztani a környezetével. Nem rak rájuk olyan terheket, amiket annál értelmetlenebb viselni, minél nagyobbak. Persze az is igaz, hogy akkor van igazán szükség a szeretetre, amikor az ember érzi, hogy tehetetlenül áll az idő fosztogatásaival szemben, amikor lassanként nemcsak a külső életet – a kapcsolatokat, az élményeket, az érdeklődést és az örömeire való képességet – veszíti el, hanem saját magát is. Ilyenkor a fájó öntudat úgy bámul a testbe, mint az élet iszákosa, aki egyre kevesebbet lát abból az edény fenekén, ami egykor ő maga volt. Anyikó talán azért is ragaszkodott olyan ravaszul ahhoz, hogy ne kerüljön kórházba, mert a megszokott környezet, mint saját életének tükröződése, még akkor is kölcsönzött neki valamennyi látszat-életet és folytonosságot, amikor már csak szaggyötört morzézott benne az öntudat.

Bakó egyáltalán nem dühöngött amiatt, hogy nagyanyja tulajdonképpen becsapta. Ebben az esztelenségben volt már valami hősies. Hónapokig élni azzal a tudattal, hogy vége, nincs tovább, de nem beszélni, nem kérni, nem siránkozni, nem végrendelkezni, nem játszani a haldokló hatyút! Ehhez nem mindennapi lelkierő kell. Rambo kitartása ehhez képest számháborús izgalom csupán. De ez az erő fenyegetett is. Azzal kellett számolnia, hogy mindhalálig kitart, és még hónapokat is várathatott magára a megkönnyebbülés. Bakó úgy érezte, hogy víz alá nyomja nagyanyja döntése. Eddigre már minden lelki tartalékát, érzelmi üzemanyagát felélte. Úgy telepedett rá nagyanyja jelenléte, örökös békétlensége a saját lányával, a feleséggel és magával Bakóval is, mint valami növekvő daganat. Talán hajlandó lett volna az áldozatra, talán lett volna ereje lekísérni Anyikót azon a hosszú, érdes darálón, amin a halál keresztülnyomja az emberfiát a túlvilágra, ha nem lettek volna az előző évek. Ha nem érzi úgy, hogy nagyanyja már legalább húsz éve az ő rovására él. Bakó részletre vette meg a szabadságát: sokáig törlesztett azért, hogy most ne kelljen ezt a reménytelen tortúrát végigélnie. Végül is kinek az élete fontosabb? Az övé vagy Anyikóé? Valamelyiküknek most többet kell szenvednie a másikinál. Ki dönti el, hogy ez Bakó vagy Anyikó legyen? Túl igazságtalannak látta, hogy a részvét miatt mindig ő húzza a rövidebbet. Bakó, életében először határozott volt. Nagyanyjának mennie kell. Kicsit szégyellte ugyan maga előtt is, hogy a határozottság éppen egy haldoklóval szemben ébredt fel benne először. Ezért aztán altatót vett be, mert tudta, hogy reggelig még hosszú az idő, és nem akarta fölösleges forgolódással tölteni az éjszakát. Nehéz nap elé nézett.

Reggel kiderült, hogy van ágy, jönnek a mentők kilencre. Mikor Bakó először ment be a nagyanyjához, látta rajta, hogy nem sokat aludhatott éjszaka. Ennek ellenére valami fiatalosságot, tette kész frissességet látott rajta. Halványan arra az izgatott, nagyon éber csirkére emlékeztetett, aki gyanítja, hogy levágják. Úgy is kísérté szemével az unokáját, aki keresztülvágott a szobán, és a másik helyiségben beszámolt feleségének a fejleményekről. Ő is feszült volt. De sem erre, sem arra nem húzta Bakó akarát, aki mintha egy páncélszekrényt igyekezett volna hátával visszatartani attól, hogy lecsúszson a lépcsőkön. Még bírta tartani, de már remegett az erőfeszítéstől. Lábai araszolni kezdtek az első lépcsőfok széle felé, és már látta maga előtt, ahogy a szekrény fokozatosan lehuppan egy fokot, majd egyre gyorsabban taszigálja őt maga előtt lefelé. Kiment a nagyanyjához. Megfogta a kezét, majd így szólt:

– Nagymama! Beszéltem Bokorral. Minden rendben van, szerzett ágyat itt a téren. Akár mindennap meglátogathatlak.

– Nem megyek sehova! Jól vagyok!

Szeme csillogott az izgalomtól. Szükszavú visszatartása azt mutatta, hogy tartalékolja erejét a várható összecsapásra.

–Figyelj ide! Beszélek (ez különösen idegesítő szükségesség volt, mivel – főleg ilyen nehéz helyzetekben – gyerekkora óta dadogott) majd az orvosokkal, hogy ne csináljanak veled semmi olyat, amit te nem akarsz. De ki kell vizsgálganak, és kell, hogy állandóan ápoljanak. Én nem tudom mindezt elvégezni.

– Jól vagyok. Nem kell, hogy ápolj! Majd szólok Ellának vagy Pirinek, hogy hozzanak egy kis levest, ha neked derogál. Ezzel hálálsz meg, hogy felneveltelek?!

Bakó erre felugrott az ágy széléről, és futkosni kezdett. Nevezett Piri hatvanéves házmesternő volt náluk, akit csak taknyos orrú menyasszonynak szokott hívni Anyikó, ennek ellenére tartott tőle. Mert sohasem lehet tudni, esetleg besúgja őt a jugoszláv rokonok miatt a rendőrségnek. Nagymama ugyanis az utóbbi években kissé keverte hosszú élete háborúit és rendszerváltozásait. Még élénken emlékezett arra, hogy a házmesterek milyen szerepet játszottak a nyilasok, később Rákosi apánk alatt, és ezért úgy gondolta, hogy habár manapság a taknyos orrú menyasszony csak a HKI-nek szolgál, azért bizonyára maradt valami mágikus politikai hatalma is. A kapanyél is elsülhet, hát még a HKI! Ezért hajlandó volt elnézni azt is, hogy szerinte Piri lopja a szenet a pincéjükből. Bakó agya kezdett elborulni a gondolatra, hogy mostanáig tartó szerepét nagyanyja csak annyira értékeli, hogy akár fokföldi lánya vagy a HKI tündére is képes lenne átvenni.

– Ide figyelj, te vén barom! Értsd meg végre, hogy a szádon fog kifolyni a szar, ha nem csinálnak veled valamit!

A rettenetes szavak hatására az öregasszony úgy tört meg, ahogyan a vastag laprugó elroppan a kovács fogói között. Ráktól szürke arcán kifehéredett, és a csontokra feszült a bőr. Szinte kibökték a porcelánfogak. Szeméből annyi megvetés, gyilkos düh vakuzott, hogy Bakó egy pillanatra újra tisztelni kezdte az egyre idegenebbé váló nőt.

– Adj egy darab papírt, hadd írjak Ellának! – sziszegte végül Anyikó, de anélkül, hogy most már örökké tartó gyűlölete és megvetése unokája iránt egy szemernyit is enyhült volna.

Bakó később megtalálta a papírt, és minden öreges, összekarmolt betűje tüzes vasként fűródott a lelkébe. Az a hideg, üzleti fogalmazás! Az a visszafogott egyszerűség, amit a pokol lángjai között is tisztán, bár a betegségtől és az időtől remegő kézzel vésett papírra!

„Be kell mennem a kórházba. Lacira már nem számíthatok.

Anyád. 1984. május 21.”

Mire a mentők megjöttek, a sok tennivaló miatt annyira megenyhült a feszültség, hogy Bakó átkísérhette a kórházba nagyanyját, és a kívülálló csak annyit láthattak volna – ha érdekelte volna őket –, hogy egy ősz, megtört matronát kísér utolsó útjára az unokája. Nagyanyját ugyanis átmenetileg lefoglalta a szervezés, hogy összeszedesse a beviendő holmikat. Hogy legyen megfelelő hálóinge, kanala, pohara. Hogy ne lássák öreges nyomorát, amit tiszta pillanataiban ő maga is szégyellt. Úgy dirigált Bakóéknak, mintha egy szálloda közömbös személyzetéhez tartoznának. Végül felvette koszlott nercbundáját, amit a jugoszláv rokonok kegye juttatott neki, és egyedül kiült a fotelbe. Várta a végrehajtókat. Látszott rajta, hogy nem búcsúzik, nem pásztazza tekintetével a szobát, ahol kilencvenhárom (kilencvenegy) évet töltött. A szakítás végleges volt, és most már közömbös is.

Bakó úgy vágódott ki a kórház kapuján, mint a kilőtt pezsgősdugó szilveszterkor. A szabadság úgy hatott rá, mint amikor az uszodában hirtelen kifolyik a víz az ember füléből, és meghallja a gyerekzsivajt, a visszhangzó boldogság egyenletes zszibongását. És a fákra, az épületekre, az emberekre visszaültek a kifakult színek. Az elmúlt hónapokban ugyanis Bakó észrevétlenül elvesztette az érzelmek, az átélés koloritjait, mint amikor a színes tévében hirtelen esik a feszültség, és betegeken fekete-fehérré válik a kép.

Otthon először is kiszellőztetett, ágyat húzott Anyikónál, és összetakarította a rumliszobát. Azon kapta magát, hogy a bútorokat méregeti: hogyan fogja átrendezni őket, ha már nagyanyja holmijai egymásra tornyozva nem foglalnak el minden helyet. Maga sem gondolta volna, hogy a haláleset után még évekig nem lesznek képesek magukénak érezni a helyiséget. Ahogy felesége mondta: nem lakták be a szobát. Bakó évekig a hátában érezte Anyikó szemét, amikor felesége szobájához közeledve elhaladt a régi ágy előtt, hogy például Vénusznek áldozzon. Nagyanyja olyan volt, mint egy amputált végtag, ami akkor is tud fájni, ha már régen az égetőműben alussza örök álmát.

Most azonban még friss volt a szabadság. Bakó gondolatai végre másfelé is kalandozhattak, mint holmi kúpok, melegített leveskék meg egyebek. E napokban ugyanis más megpróbáltatások is érték az unokát. Végre megérkezett a MERKÚR visszaigazolása arról, hogy átveheti az autóját. Akkoriban – a boldog békeidőkben – ez nem mindennapi eseménynek számított, tekintve, hogy a lakosság többsége nem is álmodhatott arról, hogy egy-két hónapon belül vadonatúj autót vehessen, bármennyi pénze volt is. Tegyük fel, hogy valaki egy Trabantra áhítozott! Te boldog életű olvasó, te nem tudod elképzelni, hogy ezt a szappantartónak becézett és gépjárműnek csak erős baloldali elkötelezettséggel nevezhető valamit, ötévi várakozás és államilag ellenőrzött takarékoskodás után kaphattad volna meg, esetleg bilizöld színben. Bakó viszont az akkori rendszer közömbös kiszolgálójaként tengette napjait egy államilag engedélyezett ellenzéki szervezetnél, ahol politikai munkatársi rangban lévén, soron kívül és részletre juthatott volna hozzá egy nyugati autó románosított változatához, ha lett volna rá pénze. De nem volt. Imamalomként ledarált ellenzéki szolgáltatait ugyanis csak igen csekély borralalóval jutalmazta az állam, ahogy az udvari bolondnak is éppen csak koncot vet az úr, ha túl pimasz vagy lézengő, és nem képes fodorlatosan, minden ellenzéki versenytársát félrelökve kinyalni a megfelelő, államilag eltérélyesedett segget. Ezért azután Bakó mindenféle huncut pótlékokra kényszerült. Mivel az átlagnál valamivel műveltebb, és gördülékeny íráskészséggel megáldott ember volt, firkált ide-oda. Írásait hol drágán, hol nevetségesen alacsony áron vesztegette. Egyszer aztán rámosolygott a szerencse: a nem túl tágas szellemi piacon olyan rés nyílt, amit magára valamit adó értelmiségi szégyellt kihasználni, vagy nem volt hozzá tehetsége. Akkoriban ugyanis mindenki tanulhatott, akár egyete-

men is, sőt tudományos fokozatot is szerezhette, ha akart. És mivel az akkori rendszernek – csakúgy, mint a mostaninak – hihetetlen érzéke volt ahhoz, hogy mindent elbürokratizáljon, igen megnőtt a kereslet a különböző szakdolgozatok, kandidátusi disszertációk iránt, így Bakó hamarosan jó nevű zugszolgozat-író lett. Olyannyira, hogy még exportálni is tudott: egy Londonba szakadt magyar őrsdiák doktoriját is ő írta meg, amit később lefordítottak angolra és németre is. Bakó végzetesen zsibbadt erkölcsi fájdalmait nagymértékben enyhítette, hogy az így megszerzett pénz hivatali keresményének többszörösére rúgott, ráadásul állandó erkölcsi elismerésben is része lehetett, hiszen a vevők nem győzték dicsérni, és a mit sem sejtő egyetemi és tudományos minősítő hatóságok általában csillagos ötössel jutalmazták. Csak azt fájalta, hogy brigádjelvényt vagy vándorzászlót nemigen kaphatott emberbaráti tevékenységéért. Innen már igazán csak egy ugrás lett volna a jövedelmezőbb gyermekkereskedelem vagy valami hasonló huncutság, de Bakó számára voltak korlátok. Ő csak a bürokrácia bőven tejlő emlőit akarta megrángatni. Egy szó, mint száz: hirtelen szüksége lett több mint százezer forintra. Szerencsére akadt egy közepesen zseniális kutató, aki az új lakótelepeken jelentkező textiltisztítás iránti kereslet témakörében folytatott széles körű vizsgálatokat, de momentán megakadt. Pontosabban le sem írt még egy sort sem, és fogalma sem volt róla, hogy mit kellene írnia. Viszont vésszen közeledett a kandidátusi védés ideje. Nos, Bakó előtt ez a helyzet egy meggyipiros, remek DÁCIA képét idézte fel. (Ami később váratlanul kigyulladt alatta az autópályán.) Lepedőnyi, sőt egész cihányi méretű távlatok nyíltak meg előtte. Már látta magát, a nagy magyar cihológust, a textiltisztítás úttörőjét, amint lépést vált a talpazatán. Most tehát azon tűnődött hirtelen támadt szabadságában, hogy vállalja-e a megbízatást vagy sem. A dolog ugyanis nem volt annyira sima, mint gondolnánk. Bakót hivatali főnöke már hónapok óta győzködte, hogy fogadja el a hatalmas megtiszteltetést: menjen ki Szaltikovkába másfél hónapos továbbképzésre. Az öreg, humoros sztálinista, aki zokogott, amikor Brezsnyev örökre elfoglalta a Kis földet...

De mit is beszélek?! Hiszen te, boldog olvasó, bizonyára semmit sem tudsz a Kis földről! Látod, így múlik el a világ dicsősége! Amikor e sorokat rovom, fölöttünk már a demokrácia kék ege virít, és bár alig telt el húsz év, te már a Kis földet sem ismered. Helyette ismered azonban Ciciolina cakkos szélű nemi szervét eposzba fejtve, aluljáróban terjesztve, ami lehet, hogy sokkal

érdekesebb neked, de egy magasabb szempontból nézve ugyanolyan, mint Brezsnyev elvtárs a Kis földön.

De vissza csak az öreg csekistához! Akinek feje jég, szíve viszont forró! Bakó eddig Anyikó haldoklására való tekintettel nagy szabadkozások és sajnálkozások közepette sikeresen utasította vissza az ajánlatot. Ami olyan volt, mint a harakiri: igen nagy megtiszteltetés, de csekély öröm. Majd csak eligazodik valahogyan a szovjet elvtársak értékes útmutatása nélkül! Azonban az öreg csekista, mintha megérezte volna valamit nagymama állapotából, naponta zaklatta Bakót telefonon. Úgy tett, mintha Anyikó egészségi állapota iránt érdeklődne, valójában, mint egy keselyű, székházuk ormáról azt figyelte, hogy Bakó mikor szabadul fel az ápolás kötelezettsége alól, és mikor repülhet el a Nagy Testvérhez okosodni. Ha viszont ki kell mennie Szaltikovkába, akkor nem tudja megírni a textiltisztításra vonatkozó opuszt! Ezen a ponton Bakó elfáradt, és jegelte problémáit.

Másnap reggel első dolga volt, hogy bemenjen a kórházba. Ahogy belépett a tizenkét ágyas kórterembe, máris megcsapta valami morgolódás. Az asszonyok ekkor még nem tudták, hogy ki ő, tehát csak azzal a vesébe látó tekintettel követték, ami a világ összes unatkozó, frusztrált néemberének tulajdona. Az ablaknál talált rá Anyikóra, aki a tiszta ágyon takaró nélkül, egy szál kombinében feküdt, és úgy tett, mintha aludna. Lehunyta szeme sem tudta azonban eltitkolni a feszült, természetellenesen merev testéből áradó gyűlöletet. Bakó hozzá sem nyúltni. Akár élesített taposóakna feküdt volna előtte.

Előbb pár bátoratlan, kedvesnek szánt mondatot próbált suttogni, de hamarosan rájött, hogy nagyanyja süket lévén, csak üvöltve volna képes a kedveskedéseket meghallani. Erre azonban a tizenkét rászégező szempár keresztüzében nem volt képes. Tehetetlenül topogott tehát az ágy mellett, mire valaki rászánta magát, és kimondta:

– Ugye, maga a Lacika? Magát szidta egész éjjel. Nem aludtunk egy szemhunyaszt sem!

Bakó a kórterem felé fordult, és körülnézett az unalomtól, kialvatlanságtól és betegségtől elgyötört arcon. Lehajtotta a fejét.

– Ne haragudjanak rá! Nagyon beteg.

– Igen. Persze. De mi is aludnánk, ha lehetne. Van itt elég baja mindenkinek.

Bakó megpróbált hozzányúltni nagyanyjához, de annak a bőre erre úgy rázkódott össze, mint a lóé, ha bögöly csipi. Az ablak felé fordította a fejét, miközben teste merev és mozdulatlan maradt. Csak pár szót sziszegett, pökött a tér felé:

– Ugye, ezt akartad! Egy ilyen disznó! Hogy van pofája idejönni, és sutyorogni nekem!

Bakó toporgott még elveszetten egy kicsit, azután igyekezett észrevétlenül kisurranni a kórteremből. Olyan sikerrel, mintha a tömést akarná kilopni valakinek a szájából. Folyt a víz róla, mire kiért a levegőre. A kakukk érezhet ilyen megkönnyebbülést, amikor idegen fészekbe rakja a tojását.

Ez kedden történt. Szerdán reggel Bakó már a textiltisztításon törte fejét valami megmagyarázhatatlan balsejtelemmel a tarkója körül, amikor tíz óra tájban felhívta egy mézes női hang a kórházból.

– Bakó úr? Kérem, arról szeretném értesíteni, hogy a kedves hozzátartozóját, Kovács nénit, ugye, jól mondom, igen, szóval a kedves nénit nem tudjuk tovább bent tartani. Nagyon sajnáljuk, de a többi beteg nem hajlandó együtt lenni vele. Egész nap átkozódik, valami Ellát meg Gurit emleget, meg persze Önt. A betegek már második éjszaka nem tudnak aludni tőle.

Hosszú csend támadt a vonalban.

– Értem. És mikor menjek érte?

– Nézze, nagyon kedves, hogy ilyen gyorsan ráállt, de majd reggel felhívom, ha megengedi, mert még el kell készíteni a zárójelentést, és csak reggel lesz bent újra a főorvos úr.

Bakóval megfordult a világ. Mindenre el volt készülve, de erre nem igazán. Persze tudta, hogy némi pénzzel és utánajárással, a nagymama örökre ott keringhetne abban a mennyországban, amit a magyar kórházak végtelen labirintusa jelent, de erre már nem vitte rá a lélek. Kínosan röhögve a gondolat, hogy visszajött a csomag felbontatlanul, fejét az íróasztalra hajtotta, és elöntötte az alázat melegsége. Hát legyen! Fogadjuk el, amit a sors ránk mért! Van, aki feleslegesen felmászik a Himalájára, vagy életét kockáztatva egy lavórban forgolódva átevez a Csendes-óceánon. Hát legyen. Az ő megpróbáltatása a kúptenger és leveske-óceán lesz. Ami jár, az jár. Felhívta a feleségét:

– Nem fogod elhinni, édeske! Találd ki, mi történt!

– Honnan tudnám! Mivel hallom a hangodon, hogy vigyorogsz, talán valami kedvező?

– Hogyne! Visszakapjuk a nagymamát! Holnapra máris kimoshatod az ágyneműt, és főzheted a leveskét!

Mikor délután megjött felesége a munkából, olyan magukba roskadva ültek le a konyhaasztal mellé, mint a rabok, akik megtudják, hogy a fellebbviteli bíróság másodfokon is életfogytiglanra ítélte őket.

– Kibirjuk valahogy – szolt az asszony. – Egyébként ezt szokták csinálni, ha végképp menthetetlen valaki.

Ebben maradtak. Másnap reggel Bakó odaült a telefon mellé. Talán az első randevújára szóló hívást várta ilyen feszülten. Agyában egymást kergették a gondolatok, a határidők, a következő hónapok teendői. A telefon mellől lapos pillantásokat vetett Anyikó ágyára. Szinte látta a gyérhajú fejet, amin a betegség alatt vágatlan, hosszú, ősz hajszalak csomókba tekeredtek a sok forgolódástól. Érezte a frissen mosott ágynemű illatán átszivárgó bűzt. Százszor is eltervezte, hogy mit fog mondani a humoros csekistanak, hogyan fogja lekötelezni magát nála egy életre, hogy ne kelljen fizetés nélküli szabadságot kivennie. Hogyan fogják hívogatni állandóan, hogy mikor jön be tovább folytatni a lázas semmittevést az intézetben.

Telt, múlt az idő. Bakó még pisálni sem mert kimeni. Egy óra körül már nem bírta tovább, felhívta a kórházat, és megérdeklődte, mikor mehet be Anyikóért. Kiderült, hogy már hajnalban meghalt.

Bakó egyfolytában káromkodott órákon át. Közben elkezdte selejtezni, kidobálni Anyikó felhalmozott rongyait, a szekrényébe rejtett ételmaradékokat, régi újságokat, a százéves cügos cipőket, és azt a szőnyeget, amit öt éve már egyszer kidobott a szemétre. Csak a vetett ágyhoz nem mert nyúlni. Ki tudja, mikor hívják fel megint, és mit közölnek vele.

Estefelé belefáradt a ganézásba. Eszébe jutott, hogy tegnap felhívta a közepesen zseniális kutató, és mára beszéltek meg, hogy Bakó felkeresi.

Miközben a hónaljzagú buszon zötykölődött át a város, szinte végig szitkozódott magában. A szabadulás valahogy egy csapásra visszaidézte az elpocsékolott éveket. Ha arra gondolt, hogy húsz éve először ül föl úgy a buszra, hogy nem kell egyik szemével állandóan hátra, az otthona felé kancsalítania, akkor csapkodni és törni-zúzni lett volna kedve.

Megérkezve körülbelül akkora érdeklődéssel figyelt az érdemes kutatónőre, mintha az arra akarta volna rábeszélni, hogy vikszelje fel a Szaharát. Részletesen és fontoskodva tárgyalt, mintegy éreztetve Bakóval, hogy mekkora és milyen ritka megtiszteltetésnek kell tartania, hogy bevonja egy ilyen átfogó és fontos kutatásba a textiltisztítás eddig méltatlanul elhanyagolt területén. Bakó már majdnem lepadlózott az unalomtól. Fejét megülte a sok zagyva locsogás, és a vendégszeretón feltálat rossz gyümölcsbor, amit a sokoldalú kutató az ablakában erjesztett heteken át.

Mikor végre elszabadult, már alkonyodott. Gyalog bandukolt át a Margit hídon Pest felé. Odaát

a magas épületek felett a ringlósínű ég, mint egyetlen kifordult szem meredt valahová felfelé, a Nemlétező lábzsámolyának irányába. Szinte látható volt a felhők között a felfelé törekvő barokk arkan-
gyalok megcsavarodott teste, ahogy a hit sóvárgása – mint bélgáz a medencében – fölfelé hajtotta őket. Később beért a Körútra, és ott már a szürkület eny-
het adón csobogott a magas házak medrében, ahol a hatos villamos angolnaként fúrta magát előre fedél-
zetén a megkönnyebbült Bakóval. Ahogy kinézett az ablakon, az útszéli lámpák fénye még nem szűrt, csak éppen átderengett a madárberkenyék zöld lombjain, amelyek úgy hajladoztak a villamos hatá-
sára, mint holmi alvilági vízinvények. Bakó bele-
fürdette arcát a hús, gép kavarta szélbe, és úgy dült hátra a repedezett, itt-ott megbicskázott skáj huzatú villamosülésen, mintha kiszámíthatatlan zuhogókon sodorná lefelé a békává valami sajkában. Nem törődött azzal, hogy ez a vízi jármű hová röpíti őt lábbal előre lelkiismerete meredek lejtőjén. Elveszni, lehűlni, hűlepedni akart mindenáron. Leg-
szívesebben feladta volna magát, mint egy táviratot valami igen-igen távoli címre. Valahová messze, ahol jeltelenül felszívódhatna a szabadság oldószere-
rében. Ehelyett a villamos panaszosan verklizve fékezett: otthon volt. Felbotorkált a káposztaszagú lakásba, ahol felesége már ugrásra készen várta, hiszen haláleset történt ma a családban! Egy megtört férfit kell okos szavakkal lecsillapítania.

Ették pár falatot, majd iddogálni kezdtek. Mint amikor nagy veszély vonul el az emberek feje felett, és egyszerre sajogni kezd az események alatt nem érzett fájdalom is, lassú szavakkal idézték fel, mi történt. Bakó nem az az ember volt, aki indul a kétszer négyszáz méteres férfi bűnbánaton, és beéri a második hellyel. Az ember legyen bűnös vagy büntelen. Egy nem túl jelentős mondat közepén egyszerre megállt. Félbehagyta. Lassan félrenézett, és már nem is érezte, hogy elejtette a poharat. Hirtelen öklendezett fel belőle a zokogás. Érezte, ahogy arcát széles görcsbe húzza szét lelkiismerete elvarázsolt tükre, ajkai összprelédnek, lassan, remegve görbednek lefelé, úgy, hogy belegörnyed maga is. Belei csavarodását érezte hasára szorított öklei alatt, mire elszakadt végre a szája, és kidőlt belőle a fémizű igazság:

– Én öltem meg!

Folyt a nyála. Szavait kihányt, alvadt rögöknek érezte.

– Ha nem kényszerítem be, még ma is élne.

Egy Guernica nyáladzott, prüszkölt ki a torkán, ahogy rázta a zokogás.

– Elvágtam a nyakát, mint egy libáét!

Mire kimondta, végre könnyebben szedte a levegőt. De azután újra tornádózni kezdtek a belei, és úgy nyögte a görcsből félfordulattal felfelé nézve a feleségére:

– És tudod, mi a szörnyű? Ha feltámadna, újra meg-
tenném.

Az elnémult, zavartan félrefordult és a feszült test-
tartásával is visszautasító feleséget nem vágta hanyatt ezek a szavak. Okosabb nőkre az alkohol felszínén úsz-
káló kijelentések a háromhetes újságok ingerével hat-
nak. Egyébként is olyan fáradtak voltak már, mintha a saját ravataluk fölött virrasztottak volna.

Bakó a szemét törölgetve még megkérte nejét, hogy másnap reggel ő szaladjon át a prospektúrára bevinni az ünneplőruhát, cipőt, és átvenni Anyikó néhány személyes holmiját. Bakónak ugyanis egy elhalaszthatatlan értekezletet kellett tartania valami negyven embernek, akiket már nem lehetett volna értesíteni.

Másnap azután a felesége tényleg intézkedett. A pro-
spektúrát a kórház alagsorában helyezték el, közel a kazánházhoz és a mosodához. Széndioxid szagú, homá-
lyos folyosókon, csöpögő, szörcsögő csővezetékek alatt bátortalankodott előre, amikor egyszerre feltárult a szemközti ajtó, és a vakító lámpafényben feltűnt egy enyhén bicegő fehér köpenyes alak.

– Kit tetszik keresni? – szólt a hétköznapiságával tüntető jelenés.

Tisztázták a helyzetet, és kiderült, hogy maga a halottmosó az alvilági kalauz. Kis Hitler-bajuszt viselt, fején svájcisapka hencegett az elmaradhatatlan, vidám kétfülléssel, amit a Nemzeti Bank már régen kivont a forgalomból. Köpenye felső zsebéből katonás sorrendben kandikáltak ki a különböző tollak és színes ceruzák.

– Azt tetszik tudni, hogy százötven forintot kell majd fizetni? – kérdezte olyan együtt érző arckifejezéssel, mint amikor a primás kedvenc kesergőnk iránt érdeklődik a restiben.

– Kinek?

– Nekem – válaszolta előírásosan megrezegtetve a hangját, és közben a tekintete együttérzőből megtörtén kenetteljesre váltott, akár valami vallásos közlekedési lámpa Hádész kapujában. Szolgálatkészen előkotort egy nejlonzacskót, amiben Anyikó törött szárú szem-
üvege, jelképesre vékonyodott karikagyűrűje zörgött a mosolygós alsó-felső protézis társaságában.

Ez volt az a pillanat, amikor Bakóék házassága közel került legalattomosabb zátonyához. De Bakóné végül retiküljébe tette Anyikó fogsorát, óvatosan, mintha megszólalhatna, és leperkálta a tisztos borraival megtoldott százötven forintot, és ettől fogva már alig volt mit tenni és gondolni a temetésig.